

Dr. sc. Igor Radeka,
izvanredni profesor Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru, koordinator obrazovanja
nastavnika na Sveučilištu u Zadru i voditelj znanstveno-istraživačkog projekta *Struktura
cjeloživotnog obrazovanja nastavnika*

Uz probleme koje su istaknuli dosadašnji časni izlagači na okruglom stolu *Predvisokoškolsko obrazovanje: Hrvatski kvalifikacijski okvir, naukovna osnova i izobrazba nastavnika i učitelja* dozvolite da naglasim još jedno značajno pitanje. Od kvalitete nastavnika zavisi sudbina svih pokrenutih promjena (HNOS, HOK, HKO i dr.), tj. suštinsko inoviranje sustava odgoja i obrazovanja.

U pravu su zagovornici kvalitetne škole, poput Williama Glassera: «Bez obzira na to podbacuje li kvaliteta u industriji ili školama, ništa se neće poboljšati dok rukovoditelji ne promijene sustav. Za neuspjeh nikad nisu krivi radnici» (1999, str. 21). Riječ je o aksiomu na kojem se temelji školski (ne)uspjeh, koji je precizno formulirao pedagoški klasik XIX stoljeća i otac Germanie Friedrich Adolf Wilhelm Diesterweg maksimom: *škola vrijedi onoliko koliko vrijedi njen nastavnik*. Prema tome, kvalitetan nastavnik je *condicio sine qua non* kvalitetnog sustava odgoja i obrazovanja.

U potrazi za rješenjem svjetske krize obrazovanja UNESCO je potaknuo dva velika istraživanja uglednim timovima eksperata (Faure et al., 1975; Delors et al., 1998). Rezultati obaju istraživanja konstatirala su da je tradicionalno obrazovanje u nepremostivoj krizi te ga zato treba napustiti. Potrebno je razviti koncept cjeloživotnog obrazovanja koji ne znači samo povezivanje inicijalnog (početnog ili temeljnog) odgoja i obrazovanja, tj. školovanja, s trajnim obrazovanjem (usavršavanjem). Koncept cjeloživotnog obrazovanja posve se razlikuje od tradicionalnog obrazovanja kako po kvantiteti tako i po kvaliteti. Školovanje u djetinjstvu i mladosti sinergijski je povezano s usavršavanjem u okviru raznolikih mogućnosti društva znanja – kako formaliziranih ustanova (u kojima ovladavanje usustavljenim znanjima i umijećima završava javnom ispravom o stečenom obrazovanju) tako i neformalnih životnih situacija koje isto tako imaju obrazovnu vrijednost (što se dešava u okviru svakodnevnih, u informatiziranim društvima sve češćih, životnih situacija izvan formaliziranih obrazovnih ustanova i bez javnih dokaza o postignutom uspjehu). Radi toga je uz formalno obrazovanje sve istaknutija potreba uvažavanja neformalnog obrazovanja – bilo da počiva na jednako tako

planskom i sustavnom učenju ili je utemeljeno na spontanom i prirodnom učenju (informalno učenje). Na taj način koncepcija cjeloživotnog obrazovanja odgovara na potrebe pojedinca u suvremenom društvu koje se neprekidno mijenja. Da bi se održao korak s kontinuiranim promjenama nužan je razvoj sposobnosti učenja, što počiva na učenju kako da se uči (Faure et al., 1975). Zato je naučiti učiti temeljno umijeće kojim svaki pojedinac treba ovladati tijekom školovanja u suvremenom društvu. U procesu inicijalnog obrazovanja svi se trebaju osposobiti za daljnje samoobrazovanje.

Sustavnim strukturiranjem koncepta cjeloživotnog obrazovanja u drugoj UNESCO-voj studiji kao temeljni postulati utvrđeni su: *učiti znati* (vladanje širokim općim znanjem uz ovladavanje sposobnošću učenja kao pretpostavkom cjeloživotnog učenja), *učiti činiti* (svladavanjem kako stručnih kvalifikacija, tako i kompetencije snalaženja u raznim životnim situacijama), *učiti živjeti zajedno* (poticanjem razumijevanja i poštovanjem međuovisnosti) i *učiti biti* (razvojem osobnosti). Ključni problem formalnog obrazovanja, tj. školovanja kao inicijalnog dijela cjeloživotnog obrazovanja, u tome je što i dalje stavlja naglasak na usvajanje znanja nauštrb drugih tipova učenja (Delors et al., 1998, str. 108).

U središtu svih utvrđenih problema nalazi se nastavnik. Utvrđeno je da se prilikom zapošljavanja nastavnika uvijek ne pronalaze kvalificirani kandidati te da su se radni uvjeti nastavnika u mnogim slučajevima silno pogoršali. Uz ponovno isticanje presudne važnosti kvalitete poučavanja i nastavnika u inicijalnom (tj. temeljnom) obrazovanju ili školovanju, od čega zavisi učenikov odnos prema učenju i vlastito samopoimanje, djelotvorni nastavnici trebaju pomagati širokim rasponom nastavnih umijeća i ljudskim kvalitetama empatije, strpljivosti i skrušenosti kao nadopune autoritetu. „Kad je prvi nastavnik nekog djeteta ili odrasle osobe loše školovan i nemotiviran, temelji za daljnje učenje bit će nestabilni. Povjerenstvo smatra da su ponovno isticanje važnosti nastavnika u temeljnom obrazovanju i poboljšanje nastavničkih kvalifikacija zadaće kojima se sve vlade moraju posvetiti“ (Delors et al., 1998, str. 165). Zato se očekuju od svih zemalja da regrutiraju buduće nastavnike iz redova najmotiviranijih studenata, poboljšaju njihovo školovanje i potiču najbolje među njima da se prihvate najtežih radnih mjesta. Poboljšanje kvalitete i motivacije nastavnika treba postati prioritet svih zemalja. Mjere za njihovo unapređenje su bolja selekcija

nastavničkih kandidata, poboljšanje početnog obrazovanja nastavnika, unapređenje stručnog usavršavanja nastavnika, bolja selekcija i usavršavanje profesora koji obrazuju nastavnike, kvalitetniji i poticajniji nadzor nastavničkog rada, uspješnije upravljanje školama, sustavno uključivanje roditelja i kompetentnih vanjskih suradnika s radnim iskustvom u stručne predmete, stvaranje privlačnih radnih uvjeta (osiguranje prikladnih plaća u usporedbi s drugim vrstama zaposlenja sa sličnom razinom školovanja, posebnih poticaja za nastavnike u udaljenim i osobito siromašnim područjima, pokretljivosti među nastavnicima) te kontinuirano osiguravanje kvalitetnih nastavnih materijala (udžbenika, nastavnih planova i programa, nastavnih sredstava i pomagala) (Delors et al., 1998, str. 165-168).

Unatoč tome što je unapređenje statusa nastavnika nužan preduvjet ostvarenja cjeloživotnog obrazovanja te preciziranih mjera koje tome vode, nastavnička profesija i dalje je opterećena nizom problema. O tome svjedoči najsvježije UNESCO-vo Svjetsko izvješće iz 2005. godine: „Nastavnička struka sve je manje zanimljiva mladima koji se upisuju na fakultete jer nema visok društveni status i nije dobro plaćena. Taj se trend može promijeniti samo ako se poduzmu neki praktični koraci prema podizanju profesionalnog statusa nastavnika, njihovih uvjeta i plaća, a u skladu s Međunarodnom poveljom o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima“ (*UNESCO-ovo svjetsko izvješće...*, 2007, str. 84).

Kakav je status nastavnika u Hrvatskoj? Evidentno je nezadovoljstvo poslom koje povećava niz neriješenih pitanja nastavničke profesije: preko 70% nastavnika nije zadovoljno uvjetima vlastitog rada, čak 90% nastavnika nije zadovoljno svojim životnim standardom, a preko 70% smatra da bi poboljšanje njihovog životnog standarda poboljšalo kvalitetu nastavničkog rada. Pored toga, 50% nastavnika procjenjuje društveni ugled svoje profesije osrednjim, a niskim i vrlo niskim čak 36%. Umjesto najnižih pozicija društvenog ugleda među visokostručnim zanimanjima (prema vlastitoj procjeni) smatraju da bi nastavnici trebali biti na vrhu društvene ljestvice. Radi svih navedenih problema čak 40% nastavnika spremno je prihvatiti neki drugi nenastavnički posao i (bilo da ovisi o situaciji ili je sasvim sigurno) ne bi ponovno izabrali nastavničku profesiju. Pri tome je utvrđena povezanost između loših procjena životnog standarda (radnih uvjeta,

društvenog ugleda svoga zanimanja i vlastite (ne)kompetentnosti) i nezadovoljstva nastavničkim poslom (Radeka, Sorić, 2006).

Postojeći status nastavničke profesije poguban je za suvremenu školu i društvo u cjelini. U središtu obrazovnih prioriteta trebaju biti promjene uvjeta rada nastavnika. Posebno se očekuje poboljšanje općenito niskog ekonomskog i statusnog položaja nastavničke profesije u društvu, priznavanje nastavnika kao ravnopravnih partnera u kreiranju obrazovne politike, trajno poboljšanje kvalitete inicijalnog obrazovanja uz unapređenje modela usavršavanja povezanog s napredovanjem nastavnika (Vizek Vidović, 2005, str. 91). Otklanjanje navedenih problema predstavlja *condicio sine qua non* navedenih strukturnih promjena sustava odgoja i obrazovanja.

Literatura:

- Delors, J. et al. (1998), *Učenje: blago u nama; Izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*, Zagreb: Educa.
- Faure, E. et al. (1975), *Učiti za život: svijet obrazovanja danas i sutra*, Beograd: Stručna štampa.
- Glasser, W. (1999), *Nastavnik u kvalitetnoj školi*, Zagreb: Educa.
- Radeka, I., Sorić, I. (2006), „Zadovoljstvo poslom i profesionalni status nastavnika“, *Napredak*, 2, str. 161-177.
- UNESCO-ovo svjetsko izvješće: *Prema društvima znanja*, (2007), Zagreb: Educa.
- Vizek Vidović, V. (ur.) (2005), *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: Višestruke perspektive*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.